

AVRASYA EKONOMİK BİRLİĞİ VE POLİTİK EKONOMİK ETKİLERİ

Öğr.Gör. Rahmi İncekara*

Arş.Gör. Beyhan İncekara†

Özet

Sovyetler Birliği'nin yıkılması ile tek kutuplu bir düzene geçiş yapan yeni dünya düzeni, 10 yıl gibi kısa sayılabilecek bir süre içerisinde toparlanan ve tekrar küresel güç olmak isteyen Rusya'nın atılımları ile farklı bir aşamaya doğru geçmektedir. Birinci Dünya Savaşı öncesindeki yapıyı andıran, çok kutuplu dünya düzenine geçiş süreci bölgesel birliklerle sağlanmıştır. İmparatorlukların bu yüzyıldaki izdüşümü olarak kabul edeceğimiz bu birlikler, yeni dünya düzeninin en önemli aktörlerinden olmuştur. Yeni dünya düzeninin kalbi Ortadoğu'dan Fergana vadisine kaymaya başladığı bu dönemde, bu coğrafyada oluşan Avrasya Ekonomik Birliği'nin varlığı oldukça önemlidir.

Bu kapsamda makalenin amacı; Avrasya Ekonomik Birliği üzerine genel bir değerlendirme yapıldıktan sonra Birliğin, yeni dünya düzenindeki rolünü ve yerini belirterek, Avrupa Birliği, Türkiye ve ABD gibi aktörler üzerindeki etkilerini araştırmaktır. Bu kapsamda, birliğin gerçeleştirilmesi muhtemel senaryoları irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Avrasya, Avrasya Ekonomik Birliği, Yeni Dünya Düzeni

THE EURASIAN ECONOMIC UNION AND ITS POLITICAL AND ECONOMIC EFFECTS

Abstract

The new world order, a transition to a unipolar order after the destruction of the Soviet Union, goes into a different stage again with global powers seeking to become Russia's breakthroughs during the recovery over a period which can be considered as short as 10 years. Reminiscent of the structure before the First World War was provided with a multi-polar world order transition regional associations. The troops of the Empire, accepted as a projection in this century, have become one of the most important actors in the new

* Kemerburgaz Üniversitesi Meslek Yüksekokulu Dış Ticaret Bölümü, rahmi.incekara@kemerburgaz.edu.tr

† Nişantaşı Üniversitesi İktisadi İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi Ekonomi ve Finans Bölümü, beyhan.incekara@nisantasi.edu.tr

world order. The Eurasian Economic Union's presence in this region is very important in this period that Middle East in the heart of new world order begins to shift the Fergana valley.

In this respect, the aim of this article is to investigate the impacts of actors such as the European Union, Turkey and the States by emphasizing the role and place of the Union in the new world order after an overview of the Eurasian Economic Union. In this context, the realization of the unity and possible scenarios were examined.

Keywords: Eurasia, The Eurasian Economic Union, New World Order

1.Avrasya Ekonomik Birliği Öncesi Rusya

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Rusya'nın yeniden küresel ve bölgesel bir güç olarak dünya sahnesinde yer alması tartışılmaktadır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasına giden süreçte ekonomik krizle birlikte siyasi açıdan da krizler yaşanmıştır. Ülke içerisinde yaşanan “yolsuzluk” olgusu devletin hızlı ve önlenemez çöküşüne sebebiyet vermiştir. Osmanlı Devleti'nin son dönemine benzer şekilde “yıkılacağı kestirilebilen” fakat şartların olgunlaşması için beklenen SSCB için çöküş 1991 yılında gerçekleşmiştir.

1991 yılında 14 Sovyet Cumhuriyeti SSCB'den ayrılmış ve bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu tarih aynı zamanda dünya düzeninin iki kutuplu yapıdan (soğuk savaş) tek kutuplu bir yapıya dönüşmesine yol açmıştır. Bu çöküş, yeni dünya düzeninde Rusya'ya oyun kurucu olma özelliği açısından ciddi bir zaman kaybettirmiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılması, Rusya'ya geçiş aşaması, Sovyetlerin dağıldığı coğrafyalarda yeni devletlerin oluşması gibi süreçler bölgede farklı bir yapılanma ortaya çıkarmıştır.

Yaklaşık 10 yıllık bir dönemden sonra Rusya için toparlanma döneminin Vladimir Putin'in iktidara gelmesiyle başladığını söyleyebiliriz. Bu dönem istikrarı yakalama, güvenliğin tesis edilmesi, sistem oturtma çabaları ile geçmiştir. Bu nedenle, Rusya'nın 1990-2000 yıllarını hazırlık dönemi olarak adlandırabiliriz.

“Vladimir Putin, Rusya'nın, SSCB'nin dağılması ile yaşadığı sarsıntılı iç karışıklıklar ve zaıfıyetin dış politikayı da şekillendirdiğini görmüştür. Putin, ilk icraat olarak ülke içerisinde önemli bir yeri olan oligarşiyi denetimini altına almış, Kuzey Kafkasya

bölgesinde Çeçenistan, Dağistan ve diğer özerk yönetimlerde yerli elitleri kontrol altına almış, güvenliği tesis etmiştir” (bilgesam.org, 2015).

Putin iktidarı, ülke ekonomisini petrol ve gaz ihracatı ile ayağa kaldırmaya çalışmıştır. Rusya Federasyonu'nun genel ekonomik, teknolojik, siyasi haritasını incelediğimizde Petersburg, Moskova gibi şehirlerin yer aldığı ülkenin batı kısmı gelişmiş durumda olduğu görülmektedir. Diğer bölgelerin ekonomik durumları daha gerilerde olduğu gözlemlenmektedir.

2.Avrasya Ekonomik Birliği'nin Doğuşu

Avrasya Ekonomik Birliği projesinin adım adım gelişimine baktığımızda (tuicakadem i.org, 2015);

- 1994 yılında ilk olarak Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in “ortak pazar” fikriyle başlayan; Rusya, Kazakistan ve Belarus devlet başkanları önderliğinde kurulması planlanmıştır.
- 2000 yılına gelindiğinde Rusya, Kazakistan, Belarus, Kırgızistan ve Tacikistan'ın katılımıyla Avrasya Ekonomik Topluluğu oluşturulmuş, bu topluluk daha sonra 01 Ocak 2010 tarihinde ise Rusya, Kazakistan ve Belarus arasında yapılan yeni bir anlaşma ile Avrasya Gümrük Birliği'ne dönüşmüştür. Kırgızistan ve Ermenistan'ın birliğe üyelikleri 1 Mayıs 2015 yılında gerçekleşecektir.
- 29 Mayıs 2014 tarihinde yapılan protokolle Avrasya Ekonomik Birliği olarak anılmaya başlanan topluluğun gümrük birliği aşamalarının tam olarak hayata geçirilmesiyle birlikte 2015 yılı itibari ile Avrasya Birliği olarak Avrupa Birliğine rakip olması hedeflenmiştir.

Avrasya Ekonomik Birliği'nin genel anlamdaki amacının, birlik içinde ülkelerle ya da birlik dışındaki ortaklarla ticaretin kolaylaştırılması, geliştirilmesi olduğunu söyleyebiliriz. Avrasya Ekonomik Komisyonu'nun Rusya'nın başkenti Moskova'da yer alması kararlaştırılırken, kurulması durumunda Avrasya Ekonomik Birliği

Mahkemesi'nin de Belarus'un başkenti Minsk'te olması beklenmektedir (milliyet.com.tr, 2015).

1 Ocak 2015'te yürürlüğe giren Avrasya Ekonomik Birliği anlaşmasıyla Kazakistan, Rusya ve Belarus arasında mal, hizmet ve iş gücünde serbest dolaşım sağlanmıştır. Birliğe üye ülkelerin vatandaşları, bir izin veya belge gerekmeksizin birliğin sahip olduğu topraklarda serbestçe çalışma hakkı da kazanacaklardır.

Avrasya Ekonomik Birliği'nin toplam yaklaşık 180 milyon nüfusu barındırması düşünüldüğünde; birliğe üye ülkelerin ekonomilerine önemli ölçüde kaynak kazandırması beklenmektedir.

Aynı zaman Avrasya bölgesinin temel taşlarından enerji, petrol ve petrol ürünleri üretiminde mevzuat sınırlamalarına takılmaksızın ortak pazara geçilmesi ilk on yıllık hedefler arasında gözükmektedir. İlk beş yıllık süreç içerisinde elektrikte ortak pazara geçilmesi ve üye ülkelerin ulusal entegrasyonu elektrik pazarların konusunda harekete geçilmesi beklenmektedir.

Avrasya Ekonomik Birliği'nin ilerleyen dönemdeki üyeleri arasında, Özbekistan, Tacikistan ve Türkmenistan gibi Orta Asya ülkeleri ile Azerbaycan ve Ukrayna'nında yer alması beklenmektedir.

Avrasya Ekonomik Birliği'nin muhtemel üyeleri arasında yer alan ve bu coğrafyanın önemli yapı taşlarından Moldova, Gürcistan ve Ukrayna, Avrupa Birliği (AB) ile ortaklık anlaşmalarına imza atmıştır. Bu durum eski Sovyetler Birliği haritasına sahip olmak isteyen Rusya'nın gelecek planlamasına ciddi anlamda hasar vermiştir.

Ukrayna'da yaşanan siyasal kriz ve iç savaş, Rusya ile AB arasında Avrasya'nın bir parçası olan Doğu Avrupa'ya ilişkin güç mücadelesinin bir yansıması olarak görmek gerekir (aljazeera.com.tr, 2015). Tarihsel perspektifte baktığımızda Ukrayna, Rusya'nın siyasal birliğini sağladığı yer olan Kiev'i kapsamı, Sovyetler Birliği döneminde teknik açıdan gelişmiş bir bölge olması, Batı'ya yakın modernleşmesi ile göze çarpmaktadır. Ukrayna aynı zamanda Rusya'nın demir ağlarla ördüğü enerji nakil hattının üzerinde konumlanmıştır. Ukrayna, demir-çelik sanayisine dayalı ekonomik altyapısı üzerinden

Rusya ile oldukça yakın ilişkilere sahiptir. Ukrayna'nın kaybı Rusya için ciddi bir pazar kaybı anlamına gelmektedir.

Rusya, eski birer Sovyet nüfuzu olan, kendi miktatısının çekebildiği her ülkenin Batı'nın kontrolüne geçmesinden dolayı sert tepkiler vermektedir. Ukrayna'daki kriz örneğinde görüldüğü gibi, bu tepkisini başta enerji olmak üzere çeşitli alanlarda kullanarak açıkça ortaya koymaktadır.

Putin'in birlik ile ilgili olarak, üye olmayan ya da diğer birliklerle ortaklık anlaşması imzalayan ülkelere karşı sert tutumu, birliğin ekonomik entegrasyonun arka planında siyasi bir birlikteliğin planlandığının göstergesidir. Rusya'nın esas hedefi, eski Sovyet nüfuzu olarak gördüğü Avrasya'nın kendi çatısı altında toplamaktır.

Avrasya Ekonomik Birliği'nin oluşumu ve gelecek hedefleri hususunda atılımlar beklenildiği gibi Putin'den gelmemektedir. Bu konuda Kazakistan Cumhurbaşkanı Nazarbayev'in öncülük ettiğini söyleyebiliriz. Birliğin gizli lideri Rusya'nın birliğin yapısına ilişkin olarak yansıtmak istediği çoklu demokratik yapı, eşit üyelik gibi kriterleri birliğin görünen yüzü olarak karşımıza çıkarmaktadır.

Avrasya Ekonomik Birliği'ni Soğuk Savaş döneminde yine bu bölgeyi kapsayan Varşova Paktı'na benzetebiliriz. Zira Varşova Paktı, soğuk savaş döneminin başlangıcında, Sovyetlerin arka bahçesini oluşturduğu bir andlaşma idi. Sovyetler Birliği, Varşova Paktı sonrası hızlı bir şekilde ilerlemiş, Sovyetler yıkılana kadar geçen sürede ABD ile birlikte küresel güç olmuş, dünya düzenini derinden etkilemiştir. Avrasya Ekonomik Birliği'ni de bu anlamda tohumun toprağa düşmesi olarak nitelendirebiliriz. Bundan sonraki yaşanacak gelişmeler Rusya'nın, Sovyetler Birliği coğrafyasında eski gücüne kavuşup, kavuşamayacağı sorusuna cevap olacaktır.

Avrasya Ekonomik Birliği'ne katılım açısından önemli bir gelişme ikili ziyaret için Vietnam'ın başkenti Hanoi'ye giden Rusya Başbakanı Dimitri Medvedev'in, Vietnam'ın yakında Avrasya Ekonomik Birliği'ne katılacağı yönündeki söylemdir (sputniknews.com, 2015). Vietnam'ın katılması gerçekleşirse, 1 Ocak'ta kuruluşu ilan edilen Avrasya Ekonomik Birliği eski Sovyet Cumhuriyetleri haricindeki ilk üyesini kazanmış olacaktır.

Vietnam ismine tarihsel perspektifte baktığımızda Soğuk Savaş dönemi sembollerinden birisi olduğunu görmekteyiz. Soğuk Savaş döneminde ABD için bir “psikolojik travma” oluşturan ülkenin tarihsel kodlarına uygun olarak yine ABD tarafında bulunmaması sürpriz olarak değerlendirilmese de; ABD’nin Rusya ile Vietnam arasındaki yakınlaşmadan rahatsızlık duymuş olduğu söylenebilir.

ABD, Rusya’ya ait ağır bombardıman uçaklarının Vietnam’da bulunan Cam Ranh Körfezi’ndeki üssü giderek daha fazla kullanmasından duyduğu rahatsızlığı Hanoi’ye iletmişti (gundemhaberleri.org, 2015). Rusya ise Washington’un bu çıkışına kayıtsız kalmıştır.

Rus basınına konuşan Medvedev yaptığı açıklamada (haber.sol.org.tr, 2015);

Hanoi’nin ticaret bloğuna katılması için hazırlık yapıldığını, Vietnam’ın Birliğe katılım anlaşmasının ise Temmuz’da imzalanabileceğini, Anlaşmanın Vietnam’a devasa bir pazar açacağını, Rusya ile Vietnam arasındaki ticaretin de geçen yıl 4 milyar dolara ulaştığını ve bunun 2020’de 10 milyar doları bulmasını umduklarını söyledi.

Avrasya Ekonomik Birliği’nin başarılı olması halinde, Rusya,

Çin, Japonya gibi Uzakdoğu ülkelerinin ekonomik Pazar arayışlarına uygun olan bölgeleri kendi çatısı altında tutması,

Soğuk Savaş’ın temel devleti olan Sovyetler Birliği’nin mirası olan bölgede Rusya bayrağı altında yeni bir kimlik kazandırması,

Avrupa Birliği’nin genişleme politikası çerçevesinde, ekonomik, siyasi, sosyal atılımları karşısında yeni bir güç oluşturması,

- ABD’nin soğuk savaş sonrası dönemindeki hegemonik güç olma, tek kutuplu dünya düzeninin önünde küresel / bölgesel eksenli bir güç olarak tekrar dünya sahnesinde yerini alması beklenmektedir.
- Avrasya Ekonomik Birliği’nin ekonomik – demografik yapısı incelendiğinde, yaklaşık 180 milyon nüfusu barındırdığı, 2,7 trilyon dolarlık bir gayrisafi yurt içi hasılaya sahip olduğu, dünyadaki enerji rezervlerinin de yaklaşık beşte birini kontrol etmekte olduğunu görmekteyiz (agos.com.tr, 2015).

- Avrasya Ekonomik Birliğinin, ekonomik olarak kuruluş ilkelerini Őu Şekilde sıralayabiliriz (meltemhaber.com, 2015):
- Enerji, sanayi, tarım ve ulaşım gibi ekonominin kilit sektörlerinde koordineli, ortak bir program izlenmesi,
- Eşit ve adil bir rekabet ortamının oluşturulması,
- Her üç ÷lkedeki tüketicilerin ve üreticilerin hakları ve çıkarlarının korunması,
- Bir ÷lkedeki üretimin diğer ÷lkedeki üretimi ezmesine izin verilmemesi.

Rusya'nın Ankara Büyükelçisi Andrey Karlov (ekonomi.gov.tr, 2015),

Avrasya Ekonomik Birliği'nin, ekonomik krizin etkilerinin giderilmesi açısından önemli imkânlar sağlayacağını belirtmiştir. Birliğin faaliyetlerinin, dünya ekonomisinin karşı karşıya bulunduğu ekonomik sıkıntılardan olumsuz etkilenmeyeceğini söylemiştir. Avrasya Ekonomik Birliği'nin oluşturulması, ekonomik krizin olumsuz etkilerinin giderilmesi açısından önemli imkânlar sağlayacağını altını çizmiştir.

Ekonomik entegrasyonlar aşağıdaki aşamalar izlenerek gerçekteşmektedir (earsiv.beykent.edu.tr,2015):

- Üyeleri arasında mal mübadelesine konan tarife ve kota gibi engellerin kaldırılarak malların serbestçe dolaşımının sağlandığı bir anlaşmaya dayanan serbest ticaret bölgesi, ekonomik entegrasyonun ilk aşaması olarak kabul görmektedir.
- Serbest ticaret bölgesinin üyeleri, diğer ÷lkelerle ilişkilerinde genel olarak kendi ulusal çıkarları doğrultusunda hareket etmektedirler. Birlik dışındaki ÷lkelere karşı ortak gümrük tarifesi uygulama gibi bir yükümlölükleri de söz konusu değildir (Ertürk, 2010).
- Ekonomik entegrasyonun ikinci aşaması ise; üye ÷lkeler arası malların serbest dolaşımını içeren ve de buna ek olarak üye olmayan ÷lkeler ile yapılan ticarete ortak bir sınırlama sistemi getiren gümrük birliğidir. Gümrük birliğine ek olarak üye ÷lkeler arasında teşebbüs, sermaye ve işgücünün serbest dolaşımını içeren ortak pazar üçüncü aşama olarak değerlendirilebilir.

- Ekonomik entegrasyon teorisine göre varılmak istenen son aşama ise, ortak pazarın tüm özelliklerine ek olarak ye ülkelerin ekonomilerini ortak bir merkez bankası, tek para ve vergi sistemi ile ortak bir dış iktisadi politika yolu ile birleştirmek olan ekonomik birliktir. Ekonomik birlik neticesinde mal ve üretim faktörlerinin serbestçe dolaşımına ek olarak, ortak sosyal ve ekonomik politikalarda gerçekleştirildiği grlmektedir.

Bu noktada ekonomik entegrasyonun temel amacı olan ticaret hacmini arttırmak yanında, genişletilmiş bir pazar yaratmak sureti ile kalkınma, yaşam standartlarının yükseltilmesi, bölgesel dengesizliklerin giderilmesi, dünyadaki siyasi ve iktisadi olaylarda grubun statüsünün güçlendirilmesi ve problemlere ortak çözümler bulunulması olarak sayılabilecek önemli amaçlara ulaşılabileceği söylenebilmektedir (Kılıç, 2002: 351-373).

Avrasya Ekonomik Birliği'ni ekonomik entegrasyon yönünden incelediğimizde birliğe ye lkeler arasında, serbest ticaret, malların serbest dolaşımı, gümrük birliği oluşturulmuştur. Kurumsallaşma sürecinin tamamen bitmesi ile entegrasyon aşamalarının tamamlanacağı gözlemlenmektedir. Genel anlamda değerlendirildiğinde ortak ticaret hacmi, ticari ilişkiler, siyasi birliktelik, tarihsel kodlar ile bir bütün olarak Avrasya Ekonomik Birliği'ni uluslararası ekonomik ve politik entegrasyon fikrine oldukça yakındır.

3.Avrasya Ekonomik Birliği'nin Avrupa Birliği ile Kıyaslanması

Rusya, Avrasya Ekonomik Birliği'ne giden yolda sırasıyla Bağımsız Devletler Topluluğu, şanghay İşbirliği rgt ve Avrasya Birliği gibi süreçleri izlemiştir. Rusya tarihsel kodlarının bulunduğu arka bahçesini toparlama çabası ile Rusya'nın Batıcılık anlayışından sıyrılarak Alexander Dugin'in Yeni Avrasyacılık prensibine uygun hareket ettiği grlmektedir.

Çar Petro'dan itibaren belirlenen Panslavizm politikası ile kendi dokusuna uygun bölgelerde irredentis[‡] eksenli hegemonik bölgeler arayışına giren Rusya, tarihsel süreçte birliktelik kurduğu alanlarda yeniden küresel güç olma planları yapmaktadır.

Soğuk Savaş sonrası toparlanma dönemini atlatan Rusya, Yeni Avrasyacı düşüncenin etkisi ile öncelikli olarak ekonomik temellere dayalı entegrasyon hareketleri sonrasında siyasi birliklerle sonuca gitmeyi düşünmektedir. Bu bağlamda ekonomik temellere dayalı Avrasya Ekonomik Birliği'nin oluşturulması projesi fikri gizli bir Yeni Avrasyacı olduğu tahmin edilen Putin döneminde hayata geçirilmiştir.

Eski Sovyetler Birliği'nin mirasını canlandıran Avrasya Ekonomik Birliği, kuruluş amacı olarak Avrupa Birliği tarzı uluslarüstü bir yapı içerecektir. Salt olarak yeni bir entegrasyon hareketi olan Avrasya Ekonomik Birliği, Avrasya Ekonomik Topluluğunu da birliğe dönüştürmektedir.

Avrupa'nın yanı sıra, Asya, Uzakdoğu, Pasifik ülkeleri arasında transit işlev görecek olan birlik, ortak ekonomi, sanayi, enerji ve teknolojik birliktelik yaratmak ve Avrupa Birliği'ndeki Schengen sistemine benzer serbest sınır ötesi dolaşım planlanmaktadır.

Gümrük Birliği, ekonomik alanların kurulması, ortak pazarlar yaratılmasına öncelik veren Avrasya Ekonomik Birliği Projesi bu konuda ilk adımı Rusya, Belarus ve Kazakistan arasında 2012 yılında imzalanan ve sınırların kaldırılmasını öngören antlaşma ile atmıştır (Alizade, TY).

Avrasya Ekonomik Birliği'nin görünen yüzünde Kazakistan Cumhurbaşkanı Nur Sultan Nazarbayev görülmektedir. Fakat birliğin esas fikir babası Vladimir Putin'dir. Putin, Avrasya Ekonomik Birliği'nin Avrupa Birliği sistemine benzer bir yapıda inşa edileceğini düşünmüştür. Avrasya Ekonomik Birliği içerisinde, Avrupa Birliğinde görülen mal, emek ve sermaye serbest dolaşabilecek ancak üye devletlerin parasal ve ekonomik anlamda işbirliği içerisinde olacak, bu yapıda egemenlik ulus-üstü bir mekanizmaya devredilecek ve bu yapı birliği uzun vadede siyasi anlamda ete kemiğe büründürecektir (akademikperspektif.com,2015).

[‡] "Yayılmacı"

Putin, Avrasya Birliği'nin inşasının Rusya'nın deneyimlerinden, AB ve diğer ulus-üstü örgütlerin yapmış oldukları hatalardan kaçınılarak oluşturulacağına altını çizmiştir. Putin, Schengen Antlaşması ve ortak vize uygulamaları yaratılarak genişlemekte olan Avrasya Birliği topraklarında göç politikası oluşturabileceği böylece sınır kontrollerine gerek kalmayacağını ifade etmiştir. Putin, Avrasya Birliği'nin herhangi bir şekilde AB'ye rakip teşkil etmediğini ve AB'nin Doğu ortaklığı için bir referans olacağı ve Sovyet sonrası coğrafyada Avrupa bütünleşmesini tercih eden ülkeler dışlama projesi olmadığı ifade etmiştir (Öztürk, 2015).

“Buna ek olarak Putin, birliğe üye olan ülkelerin daha hızlı ve güçlü bir şekilde AB bünyesinde yer alabileceğini iddia etmiştir. Yine Putin makalesinde hem Avrasya Birliği hem de AB arasındaki serbest ticaret ve ortak düzenleyici sistemlerin bir ortaklık içinde geliştirilmesini vurguladı. Ancak Putin, Rusya'nın bu projesine şüphe ile yaklaşanlara AB ile Rusya arasında hazırlanan Lizbon-Vladivostok ortak ekonomik alanını hatırlattı. Putin, makalesinde bu fikrin ilerleyen dönemlerde Moskova'nın daha önce ticari ve ekonomik uyum düşünceleri ve sanayi, teknoloji, enerji, eğitim ve bilim alanlarında daha gelişmiş entegrasyon ve ortak politikalar inşa teklifleri sunduğunu ve geçmişte sunulan bu tekliflerin bugün içerisinde aktif olarak tartışıldığı belirtti” (Öztürk, 2015).

Putin, Avrasya Ekonomik Birliği'nin AB'ye bir rakip olarak düşünmemektedir. Avrasya Birliği ve AB arasında koordineli bir ilişki tesis edilmek istenmektedir. Bu anlamda Doğu – Batı ekseninde güvenli bir koridor yaratılmış olacaktır.

Putin'in bu sözünde tarihsel olarak gelen Alman – Rus birlikteliğini de çıkarabiliriz. Rus tarihinin en önemli figürlerinden olan, ülkeyi yaklaşık 35 yıl boyunca yöneten, XVIII. yüzyıl Rusya'sına damga vuran II. Katerina'nın Alman olması, Alman – Rus ilişkilerinin arka planına bir sıcaklık getirmiştir.

Avrasya Ekonomik birliğinin ortak para birimine geçiş hedefi ile ilgili olarak en önemli düşüncesi; bir hegemonik güç olarak dünya piyasasına sahip Amerikan Dolarının bölgede dolaşımını sistematik şekilde geri plana atılmasıdır. Nazarbayev'in “büyük kalem malların satışında kendi dövizlerimizden, yani Kazakistan Tengesi, Ruble ve Belarus Rublesinden faydalanmamız gerekiyor” ifadesine de yansıdığı gibi doların bu coğrafyada barındırılmaması öngörülmektedir. Bu anlamda birliğe üye ülkeler, ticari ekonomik

ilişkilerde kendi yerel para birimlerini kullanacak, bölgede hem ekonomik hem siyasi olarak ABD'nin etkisi kırılacaktır (İşyar, 2012: 2).

Avrasya Ekonomik Birliği, Avrupa Birliği'ne benzer bir yol izlemiştir. Birliğin ilk hedefi ekonomik bir bağ kurmak olarak belirlenmişti. İlerleyen süreçte siyasi anlamda bir yapılanmaya gitmesi muhtemeldir. Birlik, her ne kadar küresel ölçekli örgütler ulus-üstü eksenli kurulsalar da, Rusya liderliğinde yeni bir SSCB oluşturma düşüncesini beraberinde getirmektedir.

Avrasya Ekonomik Birliği, üye devletlerarasında Gümrük Birliği sağlayarak birlik üyelerinin kendi arasındaki ticari ilişkilerini sağlam temellere oturtma düşüncesindedir. Avrupa Birliği'nin uygulamış olduğu Schengen Vizesine benzer bir uygulama üye devletler arasında sınırların kaldırılması, entegrasyonun sağlanması hedeflenmektedir.

Kurumsallaşma süreci açısından bakıldığında Avrasya Ekonomik Birliğinin başkenti Nazarbeyev'in Astana'sı olarak göze çarpmaktadır. Avrasya Ekonomik Komisyonu'nun merkezinin ise Moskova'da olması planlanmaktadır. Üye ülkeler arasındaki uyumsuzluklara bakacak mahkemenin ise Belarus'un başkenti Minsk'te olması söz konusudur.

Birliğe üye ülkeler ulus - üstü bir mekanizma oluşturacak Avrasya Ekonomik Komisyonu çatısı altında çalışacak ve üye ülkelerin başbakan yardımcılarında oluşacak konsey ile yine üye ülkelerin temsilcilerinden oluşacak yönetim kurulu esas yürütme organları olarak görev yapacaktır (www.aljazeera.com.tr,2015).

Avrasya Ekonomik Komisyonu'nun faaliyeti, etkisi, üye ülkeler üzerindeki gücü ise řu anda bir zayıf bir ihtimal gibi durmaktadır. Avrupa Birliği mekanizması içinde yer alan Avrupa Parlamentosu tarzı bir siyasal baskı unsuru olması en azından řu zaman diliminde pek mümkün gözükmemektedir.

Avrupa Birliği'nin temel lokomotifini olan Almanya'nın pozisyonunun benzerinin Avrasya Ekonomik Birliği açısından düşünülüğünde Rusya için gerçekleştiğini kestirebiliriz. Her iki birlikte de üye ülkelerin kararları veto etme yetkisinin olması ve kararların ancak oybirliği ile alınabileceğine yönelik uygulamalar göze çarpmaktadır. Bu uygulamalar, örgütlerin tek bir ülke ya da birkaç ülke tarafından yönetilmesini engelleyecek bir anlayış

gibi gözükse de, dominant güç olarak nitelendirilen ülkelerin, üye ülkeler üzerindeki siyasal / ekonomik etkinliğini beraberinde getirip dolaylı yollardan da olsa demokratik karar mekanizmasını devreden çıkarmaktadır.

Rusya'nın, Sovyetler Birliği dağılmasından sonraki 10 yıllık süre içerisinde bölgenin yeniden şekillenmesi, koordinasyonu bakımından tekrar liderliğe soyunması oldukça önemli bir gelişmedir. Soğuk Savaş'ın bitişi ile tek kutuplu hale gelen dünya düzeni, yavaş yavaş bölgesel birliklere doğru evrilirken, bu düzen içerisinde oyun kurucu olarak yer almak isteyen Rusya'nın, Almanya'nın Avrupa Birliği ile gerçekleştirmek istediği, "Almanya Birleşik Devletleri" projesinin bir benzeri olarak "Rusya Birleşik Devletleri" projesini gerçekleştiremeyeceği merak konusudur.

Avrasya Ekonomik Birliği'nin fikirsel alt yapısı, faaliyetleri ve yapısı hususunda Putin'den ziyade Nazarbayev'in isminin olması, Rusya'nın birliğin yapısına ilişkin olarak yansıtmak istediği "çok sesliliği" vurgulayan ve "eşit üyelik" kriterinin altını çizen bir uygulamadır (aljazeera.com.tr, 2015).

4. Avrasya Ekonomik Birliği ve Türkiye

Avrasya Ekonomik Birliği'nin yeni bir birlik olması Türkiye'nin dış politika karar vericileri nezdinde henüz net bir yaklaşım getirmediği göze çarpmaktadır. Başbakan olduğu dönemde Putin ile yaptığı görüşmede; "Bizi Şanghay Beşlisine alın Avrupa Birliği'ni unutalım" sözü bir bakıma Avrasya Ekonomik Birliği ve Avrasya Birliği'ne katılım açısından Türkiye'nin ilk etapta birliğe girişi düşünmediği şeklinde yorumlanabilmektedir (aljazeera.com.tr, 2015).

Kağıt üzerinde Şanghay Beşlisi'nin bölgede daha etkili bir nüfusa sahip olduğu görülse de 2015 yılı itibari ile Avrasya Ekonomik Birliği projesinin Türk dış politikası açısından önem arz eden bir konuma geldiği söylemek mümkündür.

Türkiye, tarihsel bağlar sebebiyle Avrasya Ekonomik Birliği'nin kurulduğu coğrafyalarda her zaman rol oynamıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası, ABD'nin çekim alanına giren ve AB süreci ile iyice Batı odaklı bir dış politika izleyen Türkiye'nin, son

10 yılda gözle görülür ölçüde dünyanın diğer alanlarını gören (bir nevi oyun kurucu rolünü hatırlayan) bir anlayışa geçtiği söylenebilir.

Rusya, Avrasya Ekonomik Birliği'nin kalıcı hale getirilmesi ve Avrupa Birliği gibi bir yapı karşısında kendi varlığını kabul ettirebilme açısından yoğun bir çalışma ile birliğin genişlemesini istemektedir. Bu anlamda birlikte yer alan bir Türkiye oldukça önemlidir. Nitekim Rus milletvekili Sergey Markov'un yaptığı açıklamada bunun izlerini çok ciddi bir biçimde görmekteyiz:

“Türkiye Avrupa Birliği'ne alınmadı. Biz de şunu öneriyoruz, artık AB hikâyesini unutunuz ve gelin bizim Avrasya Birliği'ne giriniz. Sayın Başbakan Vladimir Putin, geçenlerde Avrasya Birliği tezini ortaya attı. Buraya Ukrayna, Belarus, Azerbaycan, Kazakistan, Moldova ve başka devletler davet edildi. Türkiye de burada olmalı” şeklindeki ifadesi, Türkiye'nin birlik içerisinde yer almasının ne kadar önemli olduğunu açıkça göstermiştir” (haberrus.com, 2015).

Gerek Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan gerekse de Başbakan Ahmet Davutoğlu'nun Avrasya'daki oluşumları yakından takip etmesi, bölgede aktif rol almaları, bölgedeki bütünleşme hareketlerine Türkiye'nin kayıtsız kalmayacağını göstermektedir.

“Eksen kayması” şeklinde Türkiye'ye atfedilen fikir esasında Türkiye'nin oyun kurucu rolünü hatırlaması olarak değerlendirilmekte, tarihsel kodlarını iyice özümseyen, üç kıtaya yayılan uzun yıllar küresel güç olarak tarih sahnesinde yer alan Türkiye'nin politikasının rayına oturduğu gözlemlenmektedir (bilgesam.org, 2015).

Bu anlamda her ne kadar özellikle Nazarbayev'in çok sıcak yaklaşmasına rağmen, Türkiye'nin birliğe üyeliği, birlik içinde iki oyun kurucunun (Türkiye ve Rusya) yer almasına sebebiyet verecektir. Bu durum, Türkiye'nin birliğe karşı siyasi açıdan biraz mesafeli durmasını beraberinde getirmiştir. Rusya'nın oluşturacağı bir yapıda bulunmak, Türkiye açısından “küresel ve bölgesel güç olma” ilkesinden sapma anlamına gelmektedir.

Türkiye'nin birliğe üye olmasının önemli bir yönü de “Sovyetler Birliği'nin tekrar doğuşu mu ?” sorusunun bertaraf edilmesi ile ilgilidir. Şüphesiz ki Avrasya Ekonomik Birliği

kağıt üzerinde ekonomik bir entegrasyon olarak gözükmektedir. Fakat ilerleyen süreçte Avrupa Birliği tarzı bir siyasal bir entegrasyona ve Rus hegemonyasına dönüşür m şeklindeki düşünceler de yüksek sesle dile getirilmektedir.

Dolayısıyla Türkiye'nin yeliği hem doğrudan hem de dolaylı yoldan oluşabilecek tehlikelerin bertaraf edilmesi anlamına gelebilmektedir. Kazakistan Cumhurbaşkanı Nazarbayev'in de Türkiye'nin birliğe üyeliğini desteklemesindeki en önemli nedeni budur diyebiliriz.

Nazarbayev, bölgenin en etkili iki silahının karşılıklı olarak aynı platformda yer almasını istemektedir. Denge - Fren mekanizmasının alışması, Türkiye'nin birliğe üyeliğiyle Rusya'nın hegemonik bir g yaratma etkisinin kırılması hedeflenmektedir. Buna ilaveten bölgedeki etkisi göz önüne alındığında Türkiye'nin birliğe ye olması, Özbekistan, Türkmenistan, Azerbaycan gibi ülkelerin birliğe katılımını da kolaylaştıracaktır. Birliğin hızlı ilerlemesi bir bakıma Türkiye'nin de katılımı ile gerçekleşecektir.

Türkiye, Avrasya Birliği'nin siyasi yönünden ziyade ilk etapta Avrasya Ekonomik Birliği'nin ekonomik ilişkiler yönüne odaklanmalıdır. Türkiye'nin, dış ticaret açısından aktif olduğu yerlerden olan bu coğrafyada, gümrük birliği oluşumuna katılması son derece önemlidir. Komşu ülkelerle sıfır sorun politikası, yerel para ile dış ticaretin gerçekleştirilmesi gibi hedefler dşnldğnde, Avrasya Ekonomik Birliği bu konuda kaçınılmaz bir fırsattır. Bu fırsat Türkiye, Türk ve İslam Dünyasıyla bütünleşmiş olup, bölgesel istikrara yönelik bir adım atmış olacaktır.

Türkiye'nin bu coğrafya ile din, dil, kültür, ırk bağlantısı söz konusudur. Ekonomik anlamda da ilişkilerin alt yapısını oluşturan Türkiye, dış ticaretin finansmanında önemli rol oynayan Türk Eximbank aracılığıyla bölge ülkelerine kredi imknları sunmuş, ekonomik yeniden yapılanmanın gerçekleşmesi için bölgesel fonlar sağlamış ve özel sektörü bu ülkelere yatırımlar yapması için teşvik etmeye çalışmıştır (DPT, 2000: 151-152).

Türk zel sektörünün bölgede büyük yatırımlar gerçekleştirdiğini söylemek gereklidir. Türk firmalarının bu ülkedeki yatırım alanlarını incelediğimizde (Dikkaya, 2006: 516); sanayi tesisleri inşası, sanayi yatırımları, kimya, petro-kimya, telekomünikasyon,

ulaştırma, enerji sektörleri, pazarlama, fırıncılık, hazır giyim, inşaat malzemeleri, mutfak eşyaları, mobilya, ayakkabı ve sıhhi malzeme satışı gibi birçok alanda faaliyet gösterdikleri görölmektedir. Tüm bunlar düşünöldüğünde bölgede zaten bir ekonomik altyapı tesis eden Türkiye'nin birliğin ekonomik yönüne entegrasyonu oldukça çabuk bir süreçte gerçekteşebilir.

Avrasya Ekonomik Birliği ile Türkiye arasındaki ticari ve ekonomik ilişkiler çok büyük fırsatları da beraberinde getirebilecektir. Özellikle Türk işadamlarının bölgedeki faaliyetlerinin uluslararası ticaret şartlarına göre daha kolay şekillenebileceği öngörülmektedir.

Sonuç

Yenidünya düzeninde dünyanın eksenini Ortadoğu'dan Asya Pasifik düzleme kaymaktadır. Bu durumda Avrasya bölgesi, yenedünya düzeninde anahtar rol oynamaktadır. Sahip olduğu enerji rezervleri, ekonomik potansiyel, jeopolitik konumu nedeniyle tüm dünyanın ilgisi bu bölgede yoğunlaşmıştır. Ana hatları ile Sovyetler Birliği'nin mirasçısı olarak nitelendirilen Rusya'nın arka bahçesi olan bölgede ABD'nin etkili olamadığı görölmektedir.

Sovyetlerden sonra hızlı bir şekilde toparlanma sürecine giren Rusya'da batıcı düşünce tarzı iyice arka plana itilmiştir. Batıcı düşünce tarzının yerini, Panis Slavizm tarihsel arka planına sahip "Avrasyacılık" düşüncesi almıştır.

Sovyetlerin dağılmasından sonra bölgede kurulan yeni ölkeler, Bağımsız Devletler Topluluğu adı altında yeni bir ekonomik ve siyasi sisteme geçişin zorluklarını çok ciddi şekilde yaşamışlardır. Rusya'nın bölgeye tekrar hâkim olabilme düşüncesi, parçalı yapının tek vücutta toparlanması ilk etapta çok mümkün olmasa da yaklaşık 10 yıllık bir periyotta daha yüksek bir sesle dile getirilen bir gerçeklik haline dönüşmüştür.

Putin, tarihsel sıcaklık içerisinde bulunduğu Alman ekolünün hegemonik gücündeki Avrupa Birliğine benzer bir yapıyı Sovyet coğrafyasında inşa etmeyi planlamıştır. Avrupa Birliği gibi ekonomik amaçlarla kurulan sonra siyasi bir yapıya bürünmesi

muhtemel bir yapı düşünen Putin, Nazarbayev'in de değerli katkıları ile 2012 yılında Gümrük Birliği antlaşması imzalayarak Birliğin kuruluşu aşamasında ilk adımı atmıştır.

2015'te ortaya çıkan Avrasya Ekonomik Birliği, ABD açısından bir Sovyetler Birliği projesi olma potansiyeli taşımaktadır. Türkiye için ise; birlik kuruluşundan itibaren Türk dış politikasının gündem maddelerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye'nin Avrasya Ekonomik Birliği'ne üye olması, İkinci Dünya Savaşı'ndan beri çekim alanında bulunduğu ABD açısından büyük bir tehlike demektir. Zira bu bölgede çok etkisiz olan ABD, Türkiye gibi önemli bir müttefiki kaybetmiş olacaktır. Rusya'nın İran ve Çin ile ilgili ilişkileri düşünüldüğünde bir de Türkiye'nin bu bloğa eklenmesi ABD'nin bölgeden izole edilmesi ile sonuçlanmasını beraberinde getirebilir.

Türkiye, Avrasya Ekonomik Birliği kozunu dış politikada iyi bir silah olarak kullanmaktadır. Türkiye'nin Avrupa Birliği'yle kangrenleşen üyelik süreci düşünüldüğünde, alternatif bir seçenek olan Avrasya Ekonomik Birliği cezbedici bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Müttefiksiz kalma riski taşıyan ABD'nin Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne olan üyeliğinin önünü açma düşüncesi bu sebebe bağlanabilir.

Öte yandan, Türkiye'nin Rusya'ya olan enerji bağımlılığı da Avrasya Ekonomik Birliği'nin Türkiye için önemini bir kez daha göstermektedir. Rusya, bu kozu oynayarak Türkiye'yi birlik içine çekmeyi başarabilir.

Oyun kurucu ülke pozisyonu ve bölgede etkinliğini düşünen Türkiye, ilk etapta birliğin siyasi yapısına düşünmemiştir. Türkiye, Gümrük Birliği, Ekonomik ve Ticari İşbirlikleri, Birlik üyeleri arasında imzalanan vize muafiyeti, dış ticaretin geliştirilmesi, Türk özel sektörünün bölgede yatırım, pazarlama, satış gibi faaliyetlerinin sürdürülmesi noktasında birliğin bünyesinde yer alma arzusundadır. Birlikten önce bölgenin en önemli yatırımlarını yapan, çeşitli sektörlerde var olan, ekonomik anlamda bölge ülkelerinin de istediği bir sistem kuran Türk özel sektörünün, birlik içerisindeki ülkelerin ekonomilerine olumlu etkiler getireceği yadsınamaz.

Kaynakça

“AB Ekonomi ve Parasal Birliği Giden Yol”, (2015). <http://akademikperspektif.com/2014/06/08/ab-ekonomik-ve-parasal-birlige-giden-yol/>., 04.05.2015.

“Avrasya Ekonomi Birliği için Sınav Yılı”, (2015). <http://www.agos.com.tr/tr/yazi/10179/avrasya-ekonomi-birligi-icin-sinav-yili/>., 06.05.2015.

“Avrasya Ekonomik Birliği Başarılı”, (2015). <http://www.milliyet.com.tr/avrasya-ekonomik-birligi-basarili/ekonomi/detay/1890540/default.htm>., 02.05.2015.

“Avrupa Birliği Avrasya Birliği Karşılaştırmalı Kurulum Süreçleri” (2015). <http://www.tuicakademi.org/index.php/bolgeler/avrupa/4620-avrupa-birligi-avrasya-birligi-karsilastirmali-kurulum-surecleri>., 03.05.2015.

“Bölgesel Bir Hegemonya Girişimi Avrasya Ekonomik Birliği”, (2015). <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/bolgesel-bir-hegemonya-girisimi-avrasya-ekonomik-birligi>., 09.05.2015.

“Ekonomik Entegrasyon Projesi Avrasya Ekonomik Birliği”, (2015). http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/blog/newsDetail?news_id=EK022073&_afLoop=1296653943549301&_afWindowMode=0&_afWindowId=null#!%40%40%3F_afWindowId%3Dnull%26_afLoop%3D1296653943549301%26news_id%3DEK-022073%26_afWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3Dsa4bvwb5_29., 02.05.2015.

“Ekonomik Entegrasyonlar”, (2015). <http://earsiv.beykent.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/315/T%C3%BCrkiye%20%C4%B0%C3%A7in%20Alternatif%20Bir%20D%C4%B1%C5%9F%20Ticaret%20Pazar%C4%B1%20Avrasya%20Ekonomik%20Toplulu%C4%9Fu.pdf?sequence=1>., 03.05.2015.

“Esas Sorun Hangisi Türkiye’nin Eksen Kayması mı Yoksa Türkiye’nin Yenedünya Düzeninde Yer Arayışı mı?”, (2015). http://www.bilgesam.org/incele/771/-esas-sorun-hangisi--turkiye%E2%80%99nin-eksen-kaymasi-mi--yoksa-turkiye%E2%80%99nin-yenidunya-duzeninde-yer-arayisi-mi-/#.VaO8A_ntmko. 11.05.2015.

“Markov Türkiye Avrasya Birliğinde Yer Almalı “, (2015). <http://haberrus.com/politics/2011/11/01/markov-turkiye-avrasya-birliginde-yer-almali.html>., 03.03.2015.

“Rusya’dan Yeni Hamle Avrasya Ekonomik Birliği Kuruldu”, (2015). <http://www.meltemhaber.com/?haber,11260/rusya-dan-yeni-hamle--avrasya-ekonomik-birliği-kuruldu->., 07.05.2015.

“Rusya’nın Avrasya Briliği Projesi ve Türkiye”, (2015). <http://www.bilgesam.org/incele/99/-rusya%E2%80%99nin-avrasya-birliği-projesi-veturkiye/#.VVSXNvntmko>., 01.05.2015.

“Şengay Beşlisine Alın AB’yi Unutalım”, (2015). <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/22448548.asp>., 06.05.2015.

“Vietnam Avrasya Ekonomik Birliği’ne Katılıyor”, (2015). <http://www.gundemhaberleri.org/vietnam-avrasya-ekonomik-birliğine-katiliyor-haberi-84629.html>., 29.04.2015.

“Vietnam ile Rusya Öncülüğündeki AEB Arasındaki Sınırlar Kalkıyor”, (2015). <http://tr.sputniknews.com/rusya/20150406/1014834406.html>., 07.05.2015.

“Vietnam, Avrasya Ekonomik Birliğe Katılıyor”, (2015). <http://haber.sol.org.tr/dunya/vietnam-avrasya-ekonomik-birliğine-katiliyor-112647>., 05.05.2015.

Alizade, H., (TY). “Küresel Değişimler Eşiğinde Rusya’nın Avrasyacılığı”, <http://www.sde.org.tr/tr/haberler/1713/kuresel-degisimlerin-esiginde-rusyaninavrasyaciligi.aspx>-.

Dikkaya, M., (2006). *AB Yolunda Türkiye: Müzakere Sürecinin Ekonomi Politikası*, İstanbul: Alfa Aktüel Yayıncılık.

DPT, (2000). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Türkiye İle Türk Cumhuriyetleri ve Bölge Ülkeleri İlişkileri Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Ankara.

Ertürk, E., (2010). *Uluslararası İktisat*. İstanbul: Alfa Basım.

İşyar, Ö. G., (2012). “Avrasya’daki Güncel Gelişmelerin Analizi”, *Diplomatik Gündem*, (2).

Kılıç, R., (2002). *Türkiye-AB İlişkileri ve Gümrük Birliği*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Norling, vd., (2007). “The Virtues and Potential Gains of Continental Trade in Eurasia”, *Asian Survey*, 3 (47).

Öztürk, Y., (TY). “Avrasya Birliği Projesi ve Türk Dış Politikasına Yansıması”
http://cavsamdergi.karatekin.edu.tr/Makaleler/1958359388_makale-10son.pdf,
04.05.2015.